Viite: HE 149/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välisen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi.

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lakivaliokunta on pyytänyt allekirjoittaneen kuultavaksi valiokuntaan 23. päivänä marraskuuta 2017 käsiteltäessä viitekohdassa mainittua asiaa. Samalla valiokunta on pyytänyt allekirjoittaneelta kirjallista asiantuntijalausuntoa asiassa.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan:

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi lokakuussa 2016 Kanadan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden välillä allekirjoitetun laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen (*CETA-sopimus*) siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan sekä lain sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Lausunnossani käsittelen ainoastaan CETA-sopimuksen 8 luvun F jaksoon sisältyviä sijoittajan ja valtioiden välisten sijoitusriitojen ratkaisemista koskevia määräyksiä..

Sopimuksen mukaan sijoittaja voi saattaa hänen ja sen valtion, jossa sijoitus on tehty ("*isäntävaltio*") välisen sijoitusta koskevan riidan kansainvälisen lainkäyttöelimen ratkaistavaksi. Tätä voidaan pitää varsin perusteltuna. Sijoittajan oikeusturvan kannalta tuskin voitaisiin pitää tyydyttävänä, jos sijoittaja voisi saattaa tällaisen riidan vain vastaajana olevan ns. isäntävaltion tuomioistuimen ratkaistavaksi.

EU ei voi liittyä vuonna 1965 tehtyyn valtioiden ja toisten valtion kansalaisten välisten sijoituksia koskevien riitaisuuksien ratkaisemista koskevaan yleissopimukseen (SopS 4/1969), josta myös käytetään nimitystä *ICSID*-konventio tai *Maailmanpankkikonventio*, jollei tuota konventiota muuteta siten, että myös muut kuin valtiot, esimerkiksi EU, voi liittyä siihen.. Yleissopimuksen osapuolina on nykyisin yli 150 valtiota. Suomen osalta sopimus tuli voimaan 1969.

CETA-sopimuksen mukaan jokaista juttua varten erikseen asetetun välimiesoikeuden asemesta uudenlainen riidanratkaisuelin ("*tribunaali*") ratkaisee välimiesmenettelyssä sijoittajansuojaa koskevat riidat. Sopimuksen mukaan CETA-sekakomitea nimeää sopimuksen tultua voimaan viideksi vuodeksi tribunaalin viisitoista jäsentä, joista viiden on oltava EU:n jäsenvaltioiden kansalaisia, viiden Kanadan kansalaisia ja viiden jäsenen kolmannen maiden kansalaisia. Tuomarit voivat kerran tulla uudelleen valituiksi. Tuomareille on asetettu korkeat pätevyysvaatimukset ja korkeat eettiset vaatimukset heidän riippumattomuutensa ja puolueettomuutensa turvaamiseksi.. Tribunaali käsittelee sen ratkaistaviksi jätetyt asiat jaostoissa, jossa on kolme jäsentä. Näistä yhden on oltava Euroopan unionin jäsenvaltion kansalainen, yhden Kanadan kansalainen ja yhden jonkin kolmannen maan kansalainen. Jaoston puheenjohtajana toimii se tuomioistuimen jäsen, joka on kolmannen maan kansalainen.

Sopimuksen mukaan tribunaalin antamaan välitystuomioon voidaan hakea muutosta

CETA-sopimuksella perustetulta muutoksenhakuasteelta. Muutoksenhakuaste voi jättää voimaan. tribunaalin antaman välitystuomion, muuttaa sitä tai kumota sen: a) Jos sovellettavaa lakia on sovellettu tai tulkittu väärin; b) jos faktat on arvioitu selvästi virheellisesti; (c) ICSID sopimuksen 52 artiklan 1 a-e alakohdissa mainituilla perusteilla. siltä osin kuin a ja b kohdat eivät sovellu.

CETA-sekakomitea vahvistaa muutoksenhakuasteen jäsenten lukumäärän ja nimittää sen jäsenet. Muutoksenhaut käsitellään muutoksenhakuinstanssissa jaostolla, jossa on kolme jäsentä.

Sopimuksessa tarkoitettu tribunaali, jonka päätöksiin voidaan hakea muutosta muutoksenhakuasteelta, voinee paremmin kuin kutakin juttua varten erikseen asetetut tavanmukaiset välimiesoikeudet turvata sen, että CETA-sopimuksen investointisuojaa koskevia määräyksiä sovelletaan yhdenmukaisesti. Samalla voidaan kuitenkin todeta, että CETA sopimuksen 8 luvun F jaksoon sisältyvät sijoittajan ja valtioiden välisten sijoitusriitojen ratkaisemista koskevat määräykset johtavat siihen, etteivät riidan asianosaiset voi enää niin kuin yleensä on asianlaita muissa välimiesmenettelyissä vaikuttaa riidan ratkaisuelimen kokoonpanoon. Asianosaisten mahdollisuutta vaikuttaa välimiesoikeuden kokonpanona on pidetty eräänä välimiesmenettelyn etuna verrattuna tuomioistuimessa tapahtuvaan oikeudenkäyntiin.

CETA-sopimuksen 8.26. artiklan mukaan asianosainen on, jos kolmas osapuoli rahoittaa riita-asian, ilmoitettava vastapuolelleen ja tribunaalille tämän nimen ja osoitteen. Tällainen määräys on varsin asianmukainen.

CETA-sopimuksen riidanratkaisua koskevat määräykset ovat osittain vaikeaselkoisia ja vaikeasti ymmärrettäviä. Olisi ollut suotavaa, että määräysten sisältöä ja tarkoitusta olisi tarkemmin selostettu hallituksen esityksen perusteluissa. Mitään estettä ei kuitenkaan liene sille, että eduskunta hyväkyy CETA-sopimuksen niiltä osin kuin Suomella on siihen toimivalta..

Helsingissä 21. päivänä marraskuuta 2017

Gustaf Möller
Oikeusneuvos, Helsinki